

excelling. -8 Contrast, dissimilarity. -6 (In logic) Logical discontinuance (opp. अन्वय q. v.); यत्र साध्या-भास्तत्र हेत्वभाव इति व्यतिरेकव्याप्तिः (e. g. यत्र बहिर्नास्ति तत्र घृमो नास्ति is an instance of व्यतिरेकव्याप्ति). -7 (In Rhet.) A figure of speech which consists in representing the *Upameya* as superior to the *Upamāna* in some particular respects; उपमानाद्यदन्यस्य व्यतिरेकः स एव सः K. P. 10. (व्यतिरेकेण means 'except, without'; व्यतिरेके 'on the contrary supposition'). -Comp. -व्याप्ति see व्यतिरेक (6) above.

व्यतिरेकिन् a. 1 Different. -2 Surpassing, excelling; कालाग्निव्यतिरेकिणां भगवताम् Mv. 1. 46. -3 Excluding, excepting. -4 Showing negation or non-existence; as in व्यतिरेकिलङ्गम्; see व्यतिरेक (6) above.

व्यतिरेचनम् Contrasting, pointing out difference.

व्यतिरोपित p. p. Ejected, dispossessed.

व्यतिविद्ध p. p. 1 Entwined. -2 Pierced.

व्यतिषञ्ज् 1 P. 1 To link together, connect mutually; व्यतिषजति पदार्थानन्तरः कोऽपि हेतुः U. 6. 12. -2 To change (Ātm.). -3 To involve (in a game); Dk.

व्यतिषक्त p. p. 1 Mutually connected or related, linked or joined together; संकीर्णयोनयो ये तु प्रतिलोमानुलोमजाः । अन्योन्यव्यतिषक्ताः Ms. 10. 25. -2 Intermixed. -3 Intermarrying.

व्यतिषङ्गः 1 Mutual relation, reciprocal connection. -2 Intermixture, entanglement; त्रुयद्वितानतनिकाव्यतिषङ्गमाजः Śi. 5. 61. -3 Union, junction in general. -4 Fastening or tying together; तन्तुव्यतिषङ्गजनितोऽयं तन्तुव्यतिषङ्गविनाशात् तन्तुविनाशाद्वा विनश्यतीत्यवगच्छति ŚB. on MS. 1. 1. 21. -5 Hostile encounter; सेनयोर्व्यतिषङ्गेण जयः साधारणो भवेत् Mb. 12. 103. 5. -6 Barter, exchange; अन्योन्यवित्तव्यतिषङ्गवृद्धवैरानुबन्धः Bhāg. 5. 13. 13.

व्यतिषञ्जनम् Joining together; uniting; क्रीपुंसव्यतिषञ्जनं जनयतः पत्युः प्रजानामभूद्भ्यासः N. 15. 88.

व्यति (ती) हारः 1 Exchange, barter. -2 Reciprocity, interchange; विक्रमव्यतिहारेण सामान्याभूद् द्वयोरपि R. 12. 93. -3 Exchange of blows, abuse, &c.

व्यतिहृत a. = विरहित q. v.; शून्यं प्रियव्यतिहृतं ददृशुस्त्रिलोकम् Bhāg. 10. 16. 20.

व्यती 2 P. (व्यति-इ) 1 To go out of, swerve from, transgress; रेखामात्रमपि क्षुण्णादा मनोर्वर्त्मनः परम् । न व्यतीयुः प्रजास्तस्य नियन्तुर्नैमिद्वत्तयः ॥ R. 1. 17. -2 To pass, elapse (as time); सप्त व्यतीयुस्त्रियुणानि तस्य (दिनानि) R. 2. 25; व्यतीते काले &c. -3 To pass beyond, leave behind; यं यं व्यतीयाय पतिवरा सा R. 6. 67. -4 To surpass, excel. -5 To neglect, omit.

व्यतीत p. p. 1 Passed, gone, elapsed, passed over; बहूनि मे व्यतीतानि जन्मानि तत्र चार्जुन Bhg. 4. 5; व्यतीतकालस्त्व-

हमभ्युपेतः R. 5. 14. -2 Dead. -3 Left, abandoned, departed from. -4 Disregarded, omitted. -5 Tardy, negligent.

व्यत्ययः 1 Passing over. -2 Opposition, contrariety. -3 Inverted order, inversion; वेणुसंघर्षजो बहिर्दर्शना शाम्यति तद्वनम् । एवं गुणव्यत्ययजो देहः शाम्यति तत्क्रियः ॥ Bhāg. 11. 13. 7. -4 Interchange, transmutation. -5 Obstruction, hindrance; अभक्ष्य बहुदोषः स्यात्तस्मात् कार्यो न व्यत्ययः Pt. 4. 57. -यम् ind. Alternately.

व्यतीपातः 1 Total departure, complete deviation. -2 Any great portentous calamity, or a portent foreboding a great calamity. -3 Disrespect, contempt. -4 The seventeenth of the astronomical Yogas. -5 The day of full-moon (when it falls on a Monday.) -6 A malignant or evil aspect of the sun and moon (considered to be inauspicious for the performance of any action).

व्यत्यस् I. 2 Ā. (व्यतिहे, व्यतिसे, व्यतिस्ते) To excel, surpass, be above or superior to, outweigh; अन्यो व्यतिस्ते तु ममापि धर्मः Bk. 2. 35. -II. 4 P. To invert, reverse, change upside down; व्यत्यास्य सूतं च रथं च राजा Bu. Ch. 3. 53; व्यत्यस्यतां यथाकामं वयसा योऽभिधास्यति Bhāg 9. 18. 37. See व्यत्यस्त below.

व्यत्यस्त p. p. 1 Reversed, inverted. -2 Contrary, opposite. -3 Incoherent; व्यत्यस्तं लपति Bv. 2. 84. -4 Crossed, placed crosswise; व्यत्यस्तपादः, व्यत्यस्तभुजः &c.; व्यत्यस्तपाणिना कार्यमुपसंग्रहणं गुरोः Ms. 2. 72.

व्यत्यासः 1 Inverted position or order; कृतव्यत्यासनामकाः Parnā. 3. 31. -2 Opposition, contrariety. -3 Change; रागान्धीकृतनयनेन नामधेयव्यत्यासादभिमुखमीरितः प्रियेण Śi. 4. 39.

व्यथ् 1 Ā. (व्यथते, व्यथित) 1 To be sorry, to be pained, vexed or afflicted, be agitated or disquieted; विरवंभरापि नाम व्यथते इति जितमपत्यस्नेहेन U. 7; न विव्यथे तस्य मनः Ki. 1. 2, 24. -2 To be disturbed, be ruffled or agitated; व्यथितसिन्धुमनीरशनैः शनैः Ki. 5. 11. -3 To tremble; येषां न वृत्तं व्यथते न योनिश्चितप्रसादेन चरन्ति धर्मम् Mb. 5. 36. 24. -4 To be afraid. -5 To dry, become dry. -Caus. (व्यथयति-ते) 1 To pain, distress, vex, annoy; तथा वृत्तं पापैर्व्यथयति यथा क्षालितमपि U. 1. 28. -2 To frustrate, mar. -3 To frighten, terrify. -4 To lead or turn away. -With प्र to be excessively vexed; दृष्ट्वाद्भुतं रूपमिदं तवोप्रं लोकत्रयं प्रव्यथितं महात्मन् Bg. 11. 20, 45.

व्यथक a. (-यिका f.) Painful, distressing; परिणामसुखे गरीयसि व्यथकेऽस्मिन् वचसि क्षतौजसाम् Ki. 2. 4.

व्यथनम् 1 Giving pain, tormenting. -2 (In Ved. gram.) Change, variation. -3 Piercing, perforating. -4 Tottering, wavering; P. V. 4. 46. -a. Greatly disturbing, perplexing; तद् दृष्ट्वा व्यथनं कर्म कुम्भकर्णस्य रक्षसः Mb. 3. 287. 6.